

Neuroerinevusega lapse mõistmine

Lemme Haldre

Kliiniline psühholoog, pereterapeut

2026

Mis on neuroerinevus?

Neuroerinevus ehk neurodivergentsus on mõiste, mis kirjeldab seda, kuidas lapse aju:

- Juhib tähelepanu, aktiivsust
- Töötleb sensorset infot
- Aitab toime tulla eneseregulatsiooniga
- Reguleerib suhtlemist
- Planeerib ja organiseerib tegevust

Ühisosa andekusel ja neuroerinevusel

- Süvafookus ja kirg
- Loov mõtlemine
- Kõrgenenud tundlikkus
- Andekus sageli varajatud (raskused sageli koolis ja tööl)
- Ebakõla võimete ja jõudluse vajel
- Kergesti kurnatus

Nõustamisele pöördunud lapsed

- Intensiivne huvi (sügavad teadmised/ raske huvist loobuda)
- Kiire mõtlemine (seosed/kannatamatus tempo suhtes)
- Detailitundlikkus (täpsus/ raskus ebaolulist infot kõrvale jätta)
- Emotsionaalen tundlikkus (empaatia/ vihapursked)

Tugevus ja raskus kui sama lapse kaks külge

Neuroerinevusega lapsed- hüperaktiivsus
tähelepanuhäirega (ATH), autismispektri
eripäradega, düsleksia/ düsgraafia ja teiste
neuroarenguliste omapäradega, mis võivad
omavahel kombineeruda (näit. OCD + ATH)

Nende hulgas on andekaid lapsi, kelle andekus
jääb neuroerinevuse varju

Autismispektriga lapsed

- Muutuste talumine on raske
- Ei sobi ebaselged juhised
- Ei talu müra, tugevat valgust
- Teiste lastega suhtlemine raske
- Vajab ennustatavust

Koolis keeruline

Lapsel kõrge võimekus + neuroarenguline eripära/
õpiraskus

- Mõtlemine ja enesejuhtimine ei lange kokku
- Kognitiivne vanus- emotsionaalne vanus -
täidesaatvate funktsioonide areng ei lange kokku!
- Üks pool üritab kompenseerida puudujääki
(varjab teist või võimendab)

Mitte teadvustamisel vanemad - “Ta on ju nii tark-
kuidas ta ei suuda/ei taha seda ära teha?”

9 a laps

- Laps kes 6a luges läbi “Harry Potteri”, esitas lasteaia küsimusi- näit. kuidas mootor töötab (põhjalikult) jne. Nüüd arutleb filosoofilistel teemadel. Koolis väga tugev matemaatikas. Käib muusikakoolis, tantsimas, robotikas.
 - Sageli unustab maha vihikud ja raamatud, kaotab asju. Kergesti läheb närvi väikeste asjade peale. Tülid vanemate ja teiste lastega.
 - Vahel keeldub kooli minemast. Ei tee kaasa.
- Vanemad: “ta on pirtsakas, sõnakuulmatu jne.”

Vanus loeb

- Algklassid: segab tundi, räägib palju, segab vahele küsimustega, tundlik, vahel perfektsionistlik (ATH puhul). „Täiskasvanu jutt“Autismispektri puhul isoleerimine, rituaalid jne. Eelistab täiskasvanute seltskonda
- Põhikool: ei pinguta, saab kergelt, lohakusvead, vastandumine õpetajatega, “filosoof”, konfliktid
- Gümnaasium: ajahäda, ei oska tööd reguleerida ja organiseerida, viimasele minutil/ järelvastamised, ärevus, sotsiaalsed raskused, motivatsiooni langus, depressioon, enesehinnangu probleemid

ATH laste õppimine

- Korduvad harjutused muutuvad igavaks
- Motivatsioon seotud vahetu tagasisidega
- Võistlus on “äge” aga harjutamine mitte
- Emotsioonid peale ebaõnnestumist tugevad
- Impulsiivsus võib mõjutada mängu
- Pikk treening raske
- Vahel püüab oma andekust varajata (et olla nagu teised)

Tavapärased sekkumised

Tavapärased sekkumised ei tööta

“ole rahulik”, “sa ju oskad”

- Need sekkumised ei tööta , sest laps ei oska keskenduda või segb muu iseärasus , mitte ei taha

11 aastane poiss

- Teab muusika ajalugu põhjalikult (ise uurib), on andekas pillimängus(lõputult valmis harjutama), filosofeerib elu üle; valmis tegelema ainult muusikaga, kõik muu ei huvita

- Hilineb, hajameelne, raskused õigekirjaga, jätab tegemata kõik kodutööd, koolis õpetajaga arusaamatused („ninatark“)

Kuidas panna kooli minema?

Õppima?

Võimekus ei võrdu suutlikkus!

- Väikeklassis kordub sama
- Koolis õpetaja: “Ta oskab. Midagi ei takista tal seda oskust praegu kasutada”

Lapsel olid teised põhjused: – ATH koos ärevusega, perfektsionism, ülekoormus (tegeleb paljude asjadega), hirmud (mis juhtub kui ma ei tee kõiki asju perefektselt)

Andekust saab kasutada toena

- Muusikalised projektid, suuline esitlus, muusika/ ajalugu koos, eksperdiks olemine

Liialt madal väljakutse

Kui lapsele pidevalt tegevusi, mis ei paku väljakutset, siis:

- Igavus- eemaldumine- vastandumine/ konfliktkoolist hoidumine
- Nende laste puhul väikeklass ei aita (aitab sensoorse ülekoormuse puhul)
- Ei aita- kui on õppe tähenduslikkuse puudumine, autonoomia puudumine, negatiivne koolikogemus

11 aastane tennisist

- Alguses pidev sisendamine: sul on suur potentsiaal
- Lapse mõte: “kui ma olen andekas, siis ei tohi ma olla halb”
- Andekus muutus surveks
- Küsimus: “kas ei taha või ei suuda?” “kas ei taha treenida või on liiga raske tahtmiseks?”

Toetus muutub koos vanusega

- Algklassid:
- Liikumisvõimalus, lühikesed ülesanded, kohene tagasiside, abi küsimine, tunnustus koostöö eest
- Tunnustus mitte tulemuse aga püüdluse, püsivuse eest, abi küsimine, koostöö suunamine
- Põhikool: huvide kasutamine, valikuvõimalused, projektid
- Gümnaasium: koormuse juhtimine, ajaplaneerimine, abi küsimine, oma mõtlemise arendamine

- Väga suure perefektsionismiga lapse puhul leppige kokku, et “täna ei tee 100% õigesti”
- Vihapursete puhul eelnevad kokkulepped (kui laps rahulik), mida me nendes olukordades tulevikus teeme (rahunemiskoht, hingamisharjutused, eemaldumine). Harjutame rahulikus olukorras

Kokkulepe: “ma olen sinu juures kuni see läheb üle”

- Järsk katkestamine näit. rituaalide puhul võib tekitada plahvatusi.

Andekusest võib saada koorem

- Andekus ei saa muutuda lapse ainsaks identiteediks
- Laps ei saa muutuda ainult tennise- või matemaatika geenius
- Laps vajab ka sotsiaalseid kontakte, *ebaõnnestumise kogemust, "tavaliseks" olemise kogemust*

- Pole kõige olulisem küsimus: “kui kaugele see laps võiks jõuda”
- Pigem: “Kas tal praegu on võimalik end hästi ja turvaliselt tunda ning areneda?”
- Luua tingimused arvestades konkreetse lapse eripära, et ta saaks eksida, valida, kogeda.
- Olla lihtsalt laps

Kokkuvõte

- Andekus ei tähenda automaatselt head eneseregulatsiooni
- Ei tähenda automaatselt motivatsiooni
- Aneokus ei tähenda, et laps suudab taluda koormust, mida täiskasvanu talle planeerib

Töös neuroeripäraga andeka lapsega oleks lapsel vaja teada kõiki oma iseärasusi

Lapsele seletatakse varakult, milles on tema tugevad küljed ja omapärad. Sellega kasvab teadmine “ma tean , milles ma olen hea. Ma tean, milles mul on raske. Ma ei pea sellepärast kumbagi häbenema. Ma õpin oskusi, mis mind abistavad”